

ความหลากหลาย
ในทะเลโลกาภิวัตน์

ทางชีวภาพ

ด.เสนต์ จามริก

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร (กนท.)

ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม
สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สิ่งแวดล้อม
ชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ
ในกระแสโลกาภิวัตน์

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก

ชุด การส่งเสริมความรู้ด้านฐานทรัพยากรเขตร้อน
เล่มที่ 4 พิมพ์ครั้งแรก: กันยายน 2546 จำนวน 1,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
422 ชั้น 4 ตึก ปปง. ถนนพญาไท เขตปทุมวัน
กรุงเทพฯ 10330 โทร./โทรสาร 0-2215-2883-5
e-mail: strb@nhrc.or.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เสน่ห์ จามริก, ความหลากหลายทางชีวภาพในกระแสโลกาภิวัตน์.

กรุงเทพฯ : โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร,
2546. 20 หน้า.

1. ความหลากหลายทางชีวภาพ | ชื่อเรื่อง

ISBN 974-91479-~~Call~~ No. : ๑๗ ๕๔๑.๑๕.๒๕ ๗๘๙ ๒๕๔๖ ค.๑

Accession No. : * 3357

Dated : 3 ก.ก.๕๖

สนับสนุนโดย

Price : ๒๐ -

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คำนำ

ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นประเด็นที่เป็นที่สนใจของสังคมไทยเป็นอย่างมากในช่วงสิบปีที่ผ่านมา อันเป็นผลจากการถกเถียงถึงข้อดีข้อเสียที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมในอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity)

เมื่อเป็นเรื่องอนุสัญญาฯ ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ จึงถูกจำกัดอยู่เฉพาะประเด็นปัญหาด้านกฎหมายและวิทยาศาสตร์ชีววิทยาเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่ในความเป็นจริง ความหลากหลายชีวภาพเกี่ยวข้องกับมิติที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฯลฯ ตลอดจนภูมิปัญญาพื้นบ้านและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพเป็นผลมาจากความไม่เป็นธรรมของระบบระบบที่ผู้มีเทคโนโลยีแต่ขาดแคลนทรัพยากรสามารถเข้ามาฉกฉวยแสวงหาประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศกำลังพัฒนา

แนวคิดตลาดเสรีที่ประเทศอุตสาหกรรมให้การส่งเสริม เป็นตัวการสำคัญที่นำไปสู่การผูกขาดความรู้ ผูกขาดการเข้าถึงทรัพยากร และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มทุนผูกขาดระบบและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ นับเป็นอันตรายและเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางชีวภาพของไทย ซึ่งทั้งรัฐและสาธารณชนก็ยิ่งปราศจากความตระหนักและมองไม่เห็นความสำคัญของปัญหา ทั้งๆ ที่ฐานทรัพยากรชีวภาพนั้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นฐานชีวิตของสังคมไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อน ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความหลาก

หลายทางชีวภาพสูง ตั้งแต่ยอดดอยลงมาจรดชายฝั่งและต่ำลงไปจนถึงท้องทะเล ประกอบกันขึ้นเป็นระบบนิเวศที่หลากหลายสลับซับซ้อน มีชนิดพันธุ์สิ่งมีชีวิตมากมาย รวมทั้งความหลากหลายทางพันธุกรรม บรรพชนไทยได้นำเอาทรัพยากรชีวภาพที่มีอยู่รอบชุมชนมาใช้อย่างทะนุถนอมรู้คุณค่า มานับเป็นร้อยเป็นพันปีสืบสานถ่ายทอดองค์ความรู้กันเรื่อยมาในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นคนไทยและสังคมไทยได้พึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ ทั้งด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย รวมทั้งใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังเป็นรากฐานก่อกำเนิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชนเผ่าไทย

ฐานทรัพยากรชีวภาพนับเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญและขาดไม่ได้สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจที่พัฒนาบนรากฐานของการพึ่งพาตนเอง ความมั่นคงทางทรัพยากรจะเป็นรากฐานไปสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ความผาสุกของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน อันเป็นยุทธศาสตร์การตั้งรับกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างดีที่สุด

ในช่วงเวลาของการปฏิรูปสังคมไทย ทั้งในด้านการเมือง การศึกษา และระบบราชการ สังคมไทยควรที่จะใช้โอกาสนี้สร้างความสำนึกร่วมกันว่า การดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพมิใช่เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ หากแต่เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน ที่จะต้องร่วมมือและรวมพลังกัน กำหนดวางนโยบายและยุทธศาสตร์ของชาติสำหรับวันนี้และในอนาคต เพื่อการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

ความหลากหลายทางชีวภาพในกระแสโลกาภิวัตน์

เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพเป็นประเด็นปัญหาที่นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ถือเป็นเดิมพันและอนาคตของประเทศชาติและภูมิภาคอาเซียนโดยส่วนรวม ดังเหตุผลที่จะกล่าวถึงต่อไป

ท่านนายกรัฐมนตรีได้ประกาศเจตนารมย์ซึ่งคิดว่าเป็นเจตนารมย์ที่ดีงาม กล่าวคือ เราจะต้องสร้างสังคมไทยให้เป็น **สังคมฐานความรู้** ประเด็นก็คือว่า **ความรู้**อะไรที่เราต้องการสร้างให้เป็น **พื้นฐานของสังคมไทย** ที่ผ่านมานั้น เราดำเนินชีวิตมาบนพื้นฐานของความไม่รู้หลายอย่างหลายประการ ซึ่งก็ไม่ใช่เป็นความผิดของคนไทยโดยตรง แต่เป็นปัญหาของการเปลี่ยนแปลงของโลก นั่นก็คือเรื่องของโลกาภิวัตน์

ในเรื่องนี้อยากขอเรียนทำความเข้าใจว่า “โลกาภิวัตน์” เป็นศัพท์ที่ทางราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติไว้ประมาณ 7-8 ปีมาแล้ว ได้มีการเถียงกันระหว่าง

โลกาภิวัตน์ กับ **โลกานุวัตร** แล้วสถาบันบัณฑิตยสถานได้ให้ความชัดเจนว่าให้ใช้ **โลกาภิวัตน์** ซึ่งหมายถึงการแผ่อำนาจออกไปทั่วโลก หรือเป็นผู้กระทำการแผ่อำนาจครอบครองครอบงำโลก ส่วน **โลกานุวัตร** คือการประพฤติตามโลก ซึ่งก็คือสถานะของประเทศไทยที่ต้องตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์จากภายนอก

ประเด็นคือ ถ้าเราจะประพฤติตามโลก (โลกานุวัตร) เราจะแสวงหาความรู้อย่างไร จึงจะประพฤติตามโลกในแนวทางที่ถูกต้องและชอบธรรม

ในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพในกระแสโลกาภิวัตน์ คงมีสิ่งที่เราต้องทำสองด้านประกอบกันไป ในด้านหนึ่งคือด้านกระแสโลกานุวัตร ที่ประเทศไทยเรตกอยู่ภาวะภายใต้ที่ต้อง

โลกานุวัตรหรือประพจน์ตามโลกมาตลอดในช่วง 100 กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งต้องทำความเข้าใจว่า โลกานุวัตรที่แผ่เข้ามานั้น ไม่ได้มีเพียงการแผ่อำนาจ แต่ได้แผ่สิ่งที่เรียกว่าวิชาความรู้เข้ามาด้วย

หลายสิ่งหลายอย่างในยุคนี้สมัยนี้ ซึ่งมีการปฏิวัติทางเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล โลกานุวัตรนี้ได้แผ่มาไม่เฉพาะเรื่องของสินค้าเรื่องของการเงินที่หมุนเวียนกันทั่วโลก แต่ว่าได้แผ่เรื่องความรู้ความบันเทิงอะไรหลายอย่าง กล่าวคือเป็นเรื่องของการแผ่ขยายทั้งอำนาจและสิ่งที่เรียกว่า**วัฒนธรรมการเรียนรู้**เข้ามาด้วย นี่คือนี่สิ่งที่สังคมไทยเราต้องตกอยู่ภายใต้กระแสที่มาโดยตลอด เพราะฉะนั้นเราต้องทำความเข้าใจเสียก่อน ว่าถ้าเราจะสร้างสังคมฐานความรู้เราจะต้องประเมินให้ดีกว่า ความรู้หรือวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เรากำลังยึดถือในขณะนี้มันเป็นความรู้อะไร วัฒนธรรมการเรียนรู้อะไร และเราควรจะแก้ไขปฏิรูปกันอย่างไร อันนี้เป็นจุดเริ่มต้น ก่อนที่จะพูดถึงความหลากหลายทางชีวภาพ คิดว่าปมสำคัญไม่ได้อยู่เฉพาะเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ แต่หมายถึงวัฒนธรรมการเรียนรู้ในวิชาชีพวิชาการต่าง ๆ ทั้งสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นองค์ความรู้เป็นวัฒนธรรมที่เราได้แบกรับมา เป็นฐานความรู้ที่เรา นำเอามาใช้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเรา

อธิบดีกรมป่าไม้คนแรกของไทยเป็นคนอังกฤษ ใช้บทเรียนการจัดการป่าอบอุ่น คือป่าเมืองหนาว มาเป็นเป้าหมายสำคัญในการบริหารจัดการ ตรงนี้เป็นจุดที่เราจะต้องเข้าใจและพิจารณาให้ถ่องแท้ ผมไม่ได้บอกว่าความรู้ทางตะวันตกนั้นใช้ไม่ได้ แต่ความรู้ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นศาสตร์อะไร นอกจากจะเป็นความรู้ที่เป็นสากลแล้ว อีกมิติหนึ่งก็ยังเป็นความรู้ที่อยู่ในบริบท เป็น

ความรู้ที่สนองความต้องการของคนในชาติและในสภาพแวดล้อมนั้นๆ เป็นหลัก

เพราะฉะนั้นในยุคโลกาภิวัตน์ช่วงที่ 1 คือในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นช่วงเวลาประมาณ 40 ปีเศษ เป็นช่วงโลกาภิวัตน์ที่อยู่ภายใต้อำนาจของจักรวรรดินิยมอังกฤษ ในช่วงนี้เป็นช่วงของการแผ่อำนาจทั้งวิชาความรู้และวัฒนธรรม รวมทั้งการศึกษาทุกอย่างจากตะวันตกมาสู่สังคมของเรา รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ในวัฒนธรรมของชาวตะวันตกนั้น เราต้องเข้าใจเงื่อนไขของวัฒนธรรมทางตะวันตก ที่เขาได้ผ่านการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และทางอุตสาหกรรมจนกระทั่งถึงจุดอิ่มตัวมาแล้ว ประเทศตะวันตกได้สร้างฐานวัฒนธรรมที่มองการใช้วิชาความรู้ ที่มองการสร้างวิชาความรู้ เพื่อส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อะไรที่เป็นปัจจัยของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ?

ปัจจัยทางเศรษฐกิจคงมีอยู่ไม่กี่ตัว นอกเหนือจากทุน เทคโนโลยีแล้วก็คงจะเป็นคนและธรรมชาติ ในทัศนะของทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของตะวันตกจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ จะมีโลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติอย่างหนึ่ง ลองเปรียบเทียบในสังคมไทยเรามองคนอย่างไร มองธรรมชาติอย่างไร ในตะวันตกจะมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นหน่วยแรงงาน มีค่าอัตราค่าจ้างตามท้องตลาด มีกฎของตลาด ในขณะที่ ตะวันตกจะมองธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุดิบ มีค่ามีราคาตามท้องตลาด

ทั้งคนและธรรมชาติคือแรงงานและวัตถุดิบ เป็นปัจจัยการผลิตปัจจัยการลงทุนเพื่อสร้างผลผลิต เพื่อสร้างผลกำไรสูงสุด เพราะฉะนั้นเขาจึงต้องตีค่าของคนของธรรมชาติให้ต่ำที่สุด เพื่อที่

จะลดต้นทุน นี่คือเศรษฐกิจเศรษฐกิจศาสตร์ของตะวันตก เมื่อนำเอาความรู้เช่นนี้มาใช้ในบริบทของทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย จึงทำให้เกิดปัญหามากมาย

เมื่อพูดถึงทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย เราไม่ได้พูดถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ แต่เราพูดถึงทรัพยากรที่ทางภูมิศาสตร์และวิทยาศาสตร์เรียกว่าภูมิภาคป่าเขตร้อนของโลก ซึ่งมีอยู่เพียงไม่ถึงร้อยละ 7 ของพื้นที่ดินของโลก แต่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกว่าร้อยละ 60 ของโลก

ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกเป็นภูมิภาคที่ขาดตรงนี้ ความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นเป้าหมายสำคัญ แต่ก่อนอังกฤษยังมองไม่เห็นเรื่องนี้ เพราะขณะนั้นเทคโนโลยีชีวภาพยังไม่เจริญ อังกฤษจึงมองป่าเป็นเพียงไม้เป็นวัตถุดิบ และมีการให้สัมปทานป่าไม้ ซึ่งเราเพิ่งมาหยุดสัมปทานเมื่อปี 2531 นี้เอง

ตรงนี้ที่เราบริหารจัดการไม่เป็น แต่ก็ไม่ใช่เป็นความผิดของใคร หากแต่เป็นความบกพร่องของระบบการจัดการ ที่เราไปนำเอาความรู้ความต้องการทางวิชาการในบริบทหนึ่ง มาใช้กับอีกบริบทหนึ่ง แล้วเราก็ก๊ตามโลกในลักษณะที่เป็นโลกาภิวัตน์ โดยต้องจำนนกับสิ่งต่างๆ ที่เป็นอยู่

ในเรื่องคุณค่าความสำคัญของฐานทรัพยากรเขตร้อน โปรดอย่ามองว่าฐานทรัพยากรคือสิ่งที่เป็นเฉพาะของประเทศไทย นี่เป็นนัยสำคัญของการมองความหลากหลายทางชีวภาพในแง่ของฐานทรัพยากร ขอเน้นคำว่า “ฐานทรัพยากร” เพราะมันเป็นฐานของภูมิภาคทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งพม่า ลาว เขมร มาเลเซีย แผล่ไปถึงอินเดีย

ถ้าเรามองตรงนี้ให้ดี ๆ การบริหารจัดการฐานทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพที่ถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง จะช่วยพลิกผันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านได้มาก เพราะว่าเราต้องมีความร่วมมือในระดับภูมิภาค ถ้าเราเข้าใจแบบป่าเมืองไทยคือไม้คือป่าไม้ในเขตแดนไทย เราก็จะ สงวนป่าไม้ในเมืองไทย แล้วเข้าไปตัดไม้ในประเทศอื่น ตัดในพม่า ไม้เป็นไร อย่าลืมนะว่าทุก ๆ ตารางเมตรที่ตัดไม้ในพม่า ลาว เขมร ก็ คือการทำลายทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย เพราะความเป็นป่าเขตร้อนนั้นต้องมีความเป็นปึกแผ่น ไม่ใช่ แบ่งเป็นชิ้น ๆ ความหลากหลายทางชีวภาพไม่สามารถจะแบ่งเป็น ชิ้นเป็นส่วนได้ ต้องมีความต่อเนื่อง

เมื่อพูดถึงโลกาภิวัตน์และโลกาณูวัตน์ ก็เกิดคำถามว่า แล้วเราจะประพัตติตามโลกอย่างไร ผมคิดว่าเราเรียนรู้จากเขาได้ แต่ต้องมีวิจรณ์ญาณในการนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคม วัฒนธรรมไทย

ขอให้ท่านดูธนบัตรใบละ 500 บาท ที่มีพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 มีใจความแสดง ความห่วงใยถึงปัญหาการเรียนรู้จากตะวันตกว่า “ การงานสิ่งใด ของเขาที่ดี ควรจะเรียนร่ำเอาไว้ ก็เอาอย่างเขา แต่อย่าให้ นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว ” ในนั้น ผมมักจะตกในที่ประชุมต่าง ๆ เสมอ ๆ ต้องขอบคุณหนังสือพิมพ์ผู้จัดการที่บอกว่า ผมตกอย่างนี้ ธนาการชาติน่าจะพิมพ์ข้อความนี้ให้ใหญ่ขึ้นอีกสักนิด

เราต้องตระหนักตรงนี้ให้ดี โลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองไทย อย่างมหาศาลในช่วงกว่า 100 ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงมีผล

9H
341.15
B56
ส 898
2546
C-1

การเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมและชีวภาพ

กระทบอย่างสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเราเข้ามาในยุคของ
โลกาภิวัตน์ยุคที่สอง กล่าวคือ ในช่วงที่ประธานาธิบดีนิกสันได้
ปลดปล่อยค่าเงินดอลลาร์ออกจากมาตรฐานทองคำ แล้วก็มาถึง
การล่มสลายของจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ เมื่อกว่า 10 ปีมานี้
แล้วประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล
และเทคโนโลยีชีวภาพ

ในขณะนี้ความเจริญก้าวหน้าทางชีวภาพ ได้ส่งผลกระทบ
ไปไกลจนถึงขนาดเกิดเป็นพันธุวิศวกรรม (Genetic engineering)
ที่สามารถนำเอาทรัพยากรชีวภาพในประเทศต่างๆ มาใช้
ประโยชน์โดยไม่ต้องยึดครองเป็นอาณานิคมดังเช่นในอดีต

เทคโนโลยีได้เร่งอัตราการเสาะแสวงหาความหลากหลาย
ทางชีวภาพเพื่อนำไปศึกษาวิจัยและสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้น ไม่ว่า
จะเป็นอาหารหรือยารักษาโรค ที่เป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิต
และในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการได้
ไปไกลถึงขนาดที่เข้ามาควบคุมจัดการสิ่งมีชีวิตด้วย ผมคิดว่าเป็น
ความพิสดารที่ท่านผู้รู้ น่าจะมาชี้แจง

โดยสรุปแล้ว โลกาภิวัตน์ที่สองกำลังเป็นโลกาภิวัตน์ที่
ทำให้เกิดการแผ่อำนาจของทุนและเทคโนโลยีในอัตราที่สูงขึ้น
และยังมีระบบสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นอาวุธ มืองค์การการ
ค้าโลก (WTO) เป็นพาหะ ที่เอาเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญาไป
ผูกติดกับการค้า

ในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ เราจำเป็นต้องเข้าใจ
องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ถึงจะเข้าใจฐานทรัพยากรความ
หลากหลายทางชีวภาพได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ

(1) ความหลากหลายทางชีวภาพประกอบไปด้วยสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และจุลินทรีย์ แม้เราจะสูญเสียป่าไปมากถึงร้อยละ 30 แต่นักวิชาการบอกว่า ป่าเมืองไทยยังมีช่องทางการนำไปใช้ประโยชน์ เพียงแต่เราต้องเริ่มการศึกษาวิจัยอย่างจริงจังนับแต่บัดนี้ เพื่อที่จะเอาทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้อย่างสร้างสรรค์ตามหลักวิชาการ

(2) การที่ป่าอยู่ได้ทุกวันนี้เป็นเพราะชุมชนท้องถิ่น ป่าอยู่ได้ทุกวันนี้ไม่ใช่เพราะมีวิชาความรู้ในการรักษาป่าหรือจัดการป่า แต่เพราะมีวิถีชีวิตชุมชนที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน แต่ในช่วงยุคแห่งการพัฒนา 40-50 ปีที่ผ่านมา ถ้าเราจะกล่าวหาว่าชาวบ้านตัดไม้ทำลายป่า ก็อาจเป็นความจริง แต่ว่าเป็นความจริงเพียงครึ่งเดียว เพราะการตัดไม้ทำลายป่านั้นเป็นนโยบายที่ส่งเสริมโดยรัฐ เพื่อที่จะส่งเสริมการขยายพื้นที่การเกษตร โดยเฉพาะพืชไร่ มันสำปะหลัง ข้าวโพด ฯลฯ เพื่อส่งออก แล้วเราก็กส่งเสริมชาวบ้านให้ถางป่าถางดงมาใช้ทำการเกษตร แล้วยังบวกด้านการให้สัมปทานป่า ผมอยากจะให้พิจารณาว่า ถ้าจะสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมฐานความรู้ ต้องพิจารณาให้ดีในประวัติศาสตร์ตรงนี้ ความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่อง นักวิชาการต้องศึกษาให้ถ่องแท้ ไม่ใช่ประพาดตามโลกหรือโลกาวัตรไปเรื่อยไม่ใช่ออย่างนั้น

ถึงเวลาแล้วที่จะต้องทบทวนแก้ไข มันเกี่ยวกับการศึกษาวิชาชีพ ภูมิปัญญา ปัญญาชน และเกี่ยวกับธุรกิจเอกชนด้วย ที่มองเห็นป่าเป็นผลประโยชน์เชิงธุรกิจทำเงิน ที่ทุกฝ่ายเข้าไปฉกฉวยโดยไม่คำนึงถึงอะไรทั้งสิ้น

(3) ฐานทรัพยากรชีวภาพหรือฐานทรัพยากรป่าเขตร้อน

เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับภูมิปัญญาชาวบ้าน โปรดอย่าคิดว่าผมพูดเหลวไหล นักฟิสิกส์อินเดียยืนยันว่า ตัวยาส่วนใหญ่ที่จำหน่ายในโลกมาจากป่าเขตร้อน ไม่ต่ำกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ที่นักวิทยาศาสตร์นักสำรวจเอาไปจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ทุกวันนี้เราพูดถึงสมุนไพร ก็เอามาจากความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งนั้น เป็นแต่เพียงว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเพียงจุดเริ่มต้น

ผมขอเรียกร้องให้เพื่อนๆ นักวิชาการสถาบันการศึกษาทุกระดับได้โปรดให้ความสนใจเรื่องนี้ โปรดมองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้าน แล้วลงไปทำงานศึกษาร่วมกับชาวบ้าน เหมือนกับนักวิจัยญี่ปุ่นและฝรั่งเขาทำกัน ผมเรียกร้องให้นักวิทยาศาสตร์ไทยอย่าเป็นเพียงตามเขาเฉยๆ ตรงนี้เป็นเรื่องของปัญญาามโนธรรม และหลายๆ อย่าง

เพราะฉะนั้นเวลาที่เรารู้ถึงความหลากหลายทางชีวภาพ เราไม่ได้หมายถึงแค่แบคทีเรีย จุลินทรีย์ เชื้อรา ฯลฯ แต่มันหมายถึงจักรวาลของความรู้ต่างๆ ที่เราจะต้องพิจารณาศึกษาให้รอบคอบทรัพยากรป่าของเราเป็นเดิมพันในการช่วงชิงผลประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจมาช้านานแล้ว

การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพจะเป็นไปได้อย่างแท้จริง และเป็นไปได้บนพื้นฐานความรู้ที่แท้จริงและผลประโยชน์สูงสุด จะต้องเป็นการบริหารจัดการที่มีการกำหนดนโยบายและวิธีการที่อยู่เหนือการช่วงชิงผลประโยชน์ ไม่อยากพูดว่าต้องเป็นกลาง แต่ผมคิดว่าในเมืองไทยจะต้องมีคนที่ทำอะไรอยู่เหนือผลประโยชน์บ้าง

ผมคิดว่าสำหรับเรา ความหลากหลายทางชีวภาพในกระแสโลกาภิวัตน์ ยังคงเป็นปัญหาที่เรายังคงติดอยู่กับกับดักในกระแส

โลกาภิวัตน์และโลกาภิวัตน์ ที่ยังหาทางออกไม่พบ

อยากจะทำถึงอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาได้ยื่นยันถึงอธิปไตยของชาติในการดูแลบริหารทรัพยากรธรรมชาติ แต่อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพก็มีได้เป็นข้อผูกพันระหว่างประเทศเพียงฉบับเดียว ยังมีกติกาอื่นอีก 2 กติกา คือกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศที่ว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ทั้งสองกติการะหว่างประเทศนี้ กำหนดในมาตรา 1 เหมือนกันทุกตัวอักษร โดยพูดถึงสิทธิของประชาชนในการดูแลจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพพูดถึงสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติในประเทศ แต่กติการะหว่างประเทศอีกสองกติกากลับพูดถึงสิทธิของประชาชน อันได้แก่ คนและชุมชน โดยกำหนดรับรองให้คนให้ชุมชนมีอำนาจดูแลบริหารจัดการทรัพยากรของตน และยังพูดถึงสิทธิในการกำหนดใจตนเอง (self-determination) อีกด้วย

เพราะฉะนั้นถ้าจะพูดถึงบทบาทของประเทศไทยตรงนี้ ขอความกรุณาพิจารณาถึงกติการะหว่างประเทศอีกสักสองฉบับ ซึ่งทั้งสองฉบับก็ได้พูดถึงสิทธิของประชาชน สิทธิของคนของชุมชน ควบคู่ไปกับสิทธิอธิปไตยของรัฐ หากถามว่าแล้วเราจะให้สัตยาบันอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพเมื่อไร ผมคิดว่าถ้าท่านพิจารณาอนุสัญญาฯ และกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับแล้ว คงจะได้คำตอบที่ชัดเจน

ประเทศไทยจะต้องรู้จักเรียนรู้ที่จะรักษาอธิปไตยของชาติอธิปไตยของชาตินั้นไม่ได้อยู่ที่ดินแดนดังเช่นในสมัยก่อน แต่อยู่ที่

“เมื่อพูดถึงโลกาภิวัตน์และโลกาภิวัตน์ ก็จะเกิดคำถามว่า แล้วเราจะประพจน์ตามโลกอย่างไร ผมคิดว่าเราเรียนรู้จากเขาได้ แต่ต้องมีวิจารณ์ญาณในการนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคม วัฒนธรรมไทย

ขอให้ท่านดูธนบัตรใบละ 500 บาท ที่มีพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) มีใจความแสดงความห่วงใยถึงปัญหาการเรียนรู้จาก ตะวันตกว่า “การทำงานสิ่งใดของเขาที่ดี ควรจะเรียนร่ำเอาไว้ ก็ เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว” ในนั้น ผมมักจะทักในที่ประชุมต่างๆ เสมอๆ ต้องขอบคุณหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ที่บอกว่า ผมทักอย่างนี้ ธนาคารชาติน่าจะพิมพ์ข้อความนี้ให้ใหญ่ ขึ้นอีกสักนิด”

“...เมื่อพูดถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย เราไม่ได้พูดถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรธรรมดา แต่เราพูดถึงฐานทรัพยากรที่ทางภูมิศาสตร์และวิทยาศาสตร์เรียกว่าภูมิภาคป่าเขตร้อนของโลกซึ่งมีอยู่เพียงไม่ถึงร้อยละ 7 ของพื้นที่ดินของโลก แต่ผู้คนสมบูรณ์ไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกว่าร้อยละ 60 ของโลก ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกเป็นภูมิภาคที่ขาดครั้งนี้ ความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นเป้าหมายสำคัญ...

...อธิปไตยของชาตินั้นไม่ได้อยู่ที่ดินแดนดังเช่นในสมัยก่อน แต่อยู่ที่ความมั่งคั่งและบูรณภาพของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรับรู้รับรองสิทธิของประชาชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับฐานทรัพยากรนั้นด้วย...”

ศ.เสน่ห์ จามริก

จัดพิมพ์โดย : โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร (กน.)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สนับสนุนโดย : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)